

Лариса Кочубей

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ:
ІНСТРУМЕНТИ ЗАХИСТУ УКРАЇНСЬКОГО
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОЛЯ
(НА ПРИКЛАДІ ОСОБЛИВОСТЕЙ ІНФОРМАЦІЙНО-
КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У СУЧАСНОМУ ДОНБАСІ)

У статті проаналізовано інформаційно-комунікативні технології, які застосовувалися в Донбасі протягом 2014–2015 років. Окреслено коло завдань, які необхідно вирішити для захисту українського інформаційного поля, та визначено особливості інформаційної безпеки в Україні на сучасному етапі.

Ключові слова: *інформаційна безпека, інформаційно-комунікаційні технології, Донбас, Україна.*

Larysa Kochubei. Information security of state: defenses Ukrainian information field (for example, features information and communication technologies in modern Donbass).

The article analyzes the information and communication technologies, which are used in Donbass during 2014-2015 years. Identified the problems to be solved to protect Ukrainian information field and peculiarities of information security in Ukraine today.

Key words: *Information Security, information and communication technologies, Ukraine, the Donbass.*

Інформаційна складова гібридної війни Росії проти України поставила на порядок денний посилення захисту національного інформаційного продукту, в тому числі запровадження адміністративних обмежень транслювання на українській території програм іноземних теле- і радіоканалів та поширення іншої мас-медійної продукції, яка дестабілізує суспільну ситуацію в Україні і формує загрози національній безпеці.

Одним із системоутворюючих чинників у розгляді проблем інформаційної безпеки є міжнародний потік інформації як рух

повідомлень через національні кордони між двома або більше національними і культурними системами. Відповідно, можна говорити про те, що значна кількість країн і регіонів світу є постійними об'єктами інформаційної загрози. Держава може виробляти якісний інформаційний продукт, але в разі слабких національних можливостей щодо інфраструктури дистрибуції інформації вона незмінно залишається незахищеною, тому що саме стадія поширення інформації у вигляді потоку вироблених нею повідомлень як у межах держави, так і за її межами дає змогу говорити і про задоволення інформаційних потреб громадян даного суспільства, і про поширення свого впливу на міжнародну спільноту [1].

Терміни, які з'явилися останнім часом такі як «культура миру», «культура міжетнічної безпеки», «культура національної безпеки», «культура інформаційної безпеки», є свідченням того, що саме людині, яка приймає відповідальні рішення, що можуть мати суттєві наслідки для безпеки, і яка безпосередньо виконує небезпечні операції чи опосередковано впливає на безпеку, делегуються права контролю за безпекою у вигляді самоконтролю.

Про значущість впровадження концепції культури безпеки у сферу інформаційних технологій ідеться у директивах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)[2].

Згадані директиви «покликані допомогти розв'язати проблеми, що виникають у сфері інформаційної безпеки, яка швидко змінюється, шляхом заохочення формування культури безпеки. У них відзначається, що кожен учасник процесу (користувач інформаційних технологій) повинен мати відповідні знання, вжити необхідних заходів для гарантування безпеки власних інформаційних систем і мереж. Його дії мають бути узгоджені із цінностями демократичного суспільства, такими як необхідність відкритого і вільного обміну інформацією та захист персональних даних» [3, с.6].

На думку експертів, «малі та слабкі країни можуть протиставити могутності глобальних корпорацій лише силу їх внутрішньої консолідації та групової регіональної інтеграції» [4, с.51].

Аналізуючи державну політику в інформаційній сфері, розглядаючи інформаційну безпеку як складову національної безпеки, виходимо з того, що інформаційна безпека – це такий стан

захищеності життєво важливих інтересів, а, отже, й інформаційної озброєності держави, суспільства, особистості, за якого жодні інформаційні впливи на них неспроможні викликати деструктивні думки і дії, що призводять до негативних відхилень на шляху стійкого прогресивного розвитку названих суб'єктів [5].

Отже, державна політика гарантування інформаційної безпеки країни визначає основні напрями діяльності органів державної влади у цій галузі. Ці напрями зумовлені змістом *національних інтересів держави, суспільства та особистості*. По суті це слушно, оскільки завданням заходів з інформаційної безпеки є мінімізація шкоди через неповноту, несвочасність або недостовірність інформації чи негативного інформаційного впливу через наслідки функціонування інформаційних технологій, а також несанкціоноване поширення інформації [6]. Саме тому інформаційна безпека передбачає наявність певних державних інститутів і умов існування її суб'єктів, що встановлені міжнародним і вітчизняним законодавством.

Організація діяльності держави у питаннях гарантування інформаційної безпеки – це послідовний безперервний процес, спрямований на розробку і здійснення правових, організаційних, технічних та інших заходів у цій сфері. Крім цього, інформаційна безпека повинна гарантуватися шляхом проведення цілісної державної програми відповідно до Конституції та чинного законодавства України і норм міжнародного права шляхом реалізації відповідних доктрин, стратегій, концепцій і програм, що стосуються національної інформаційної політики України.

Можна стверджувати, що інформаційна безпека передбачає можливість безперешкодної реалізації суспільством і окремими його членами своїх конституційних прав, пов'язаних з можливістю вільного одержання, створення й поширення інформації. Поняття інформаційної безпеки держави слід також розглядати у контексті створення безпечних умов існування інформаційних технологій, які включають питання захисту інформації, як такої інформаційної інфраструктури держави, інформаційного ринку та створення безпечних умов існування і розвитку інформаційних процесів.

Необхідний рівень інформаційної безпеки гарантується сукупністю політичних, економічних, організаційних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення й нейтралізацію тих обставин, факторів і дій, які можуть завдати збитків чи зашкодити реалізації інформаційних прав, потреб та інтересів країни і її громадян. Отже, інформаційна безпека держави є станом захищеності інформаційного середовища, що забезпечує умови функціонування незалежно від ймовірних і реальних внутрішніх і зовнішніх загроз [7].

Однією з характерних ознак так званої «інформаційної революції» в цій сфері стало народження електронної комерції, яка розвивається відповідно до законів ринку та вільної конкуренції [8]. Ці обставини збільшили попит на стратегічну інформацію, яка безпосередньо пов'язана з діяльністю держави. Головною характеристикою стратегічної інформації є спеціальний правовий режим її збору, збереження і використання, тобто режим таємності, який забезпечується силою державного примусу. Ця інформація залишається стратегічною лише до того моменту, поки вона недоступна іншим сторонам, які віднесені до ймовірних противників. Але вдосконалення інформаційних технологій зробило державну таємницю не абсолютним, а відносним поняттям. Тому, на думку деяких фахівців [9], відбувається зменшення часу, протягом якого держава здатна зберігати секретність інформації, зокрема стратегічної. Визначені закономірності дозволяють дійти висновку, що за сучасних умов традиційні підходи щодо гарантування інформаційної безпеки у короткий проміжок часу втрачають свою ефективність і потребують постійного удосконалення.

Необхідно зазначити, що поняття «інформаційної безпеки держави» розглядали Зернецька О., Сашук Г., Резнікова О., Почепцов Г. та ін. [1; 5; 7; 31; 34], але виходимо з того, що інформаційна безпека держави – це стан її інформаційної захищеності, за якої спеціальні інформаційні операції, акти зовнішньої інформаційної агресії та негласного зняття інформації (за допомогою спеціальних технічних засобів), інформаційний тероризм і комп'ютерні злочини не завдають суттєвої шкоди національним інтересам [10].

Особливості інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному Донбасі – лакмусовий папірець журналістики, зразок

сучасної пропагандистської діяльності, наочне свідчення рівня медіакультури як жителів Східного регіону, так і України в цілому. Як складова гібридної війни, інформаційна війна в Донбасі шляхом застосування маніпулятивних технологій формує інформаційне поле та визначає вектор сприйняття місцевими жителями тих чи інших подій. Петро Бурковський доцільно зазначав: «...аналіз російських телесюжетів з палаючого Донбасу змушує замислитися про причинно-наслідковий зв'язок між подіями: чи то телебачення обслуговує воєнно-політичні ходи та диверсійні операції російських військ в Україні, чи то воєнні дії симулюються для отримання «правильної» картини в телевізорі» [11].

Для відповіді на питання «Як?» і «Чому?» варто звернутися до дослідження Фонду «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» та Київського міжнародного Інституту соціології, що датується 8–18 лютого 2014 року [12]. За результатами опитування, кожний регіон нашої держави перебуває під різним інформаційним впливом. Одним із завдань дослідження було з'ясувати, кому віддають перевагу телеглядачі Сходу України. Отже, на Донбасі кількість телеглядачів політичних новин телеканалів «Інтер», «Україна» становить 60%, російських новин – 78% глядацької аудиторії. Серед глядачів цих телеканалів опинилося і більше тих, хто хотів би об'єднатися з Росією. Додамо до цього інформаційний вакуум та маніпулятивні прийоми, ескалацію збройного конфлікту і через рік отримаємо ситуацію на сьогодні. Покриття п'яти найбільш рейтингових українських телеканалів на територіях, підконтрольних «ДНР–ЛНР», значно нижче, ніж на решті територій Півдня та Сходу України. Натомість російські канали («РТР», «НТВ» та «ОРТ») там може переглядати кожен другий житель. 24% опитаних на Донбасі переконані: «Україна не здатна подолати існуючі проблеми та труднощі», що свідчить про песимістичні настрої регіону [13].

У березні 2015 р. результати соціологічного дослідження «Протидія російській пропаганді», проведеного Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення ГО «Телекритика», засвідчили, що мешканці окупованих територій Донбасу погоджуються із меседжами російської пропаганди. 49% респондентів на

окупованих територіях називають Майдан фашистським переворотом, 67% вбачають його причиною олігархічну змову та маніпуляції США [14].

Важливим для розуміння характеру інструментів захисту українського інформаційного поля є з'ясувати: під впливом чого формувалися погляди мешканців Донбасу. Чи сформувалися вони під впливом російської пропаганди? Чи українські війська не переконали місцевих у тому, що не є «карателями»? А чи неприязнь до України є задовженою й нинішня війна радикально їх поглядів не змінила? Медіадослідник Юрій Фінклер вважає, що інформаційна агресія Росії на Донбасі є результатом серйозної державної політики та базується на конкретних документах-доктринах [15]. Багаторічне засилля російського контенту у телевізорі мешканців Донбасу забезпечило Путіну імідж «свого феодала», який не видається чужим та незрозумілим, на відміну від представників Заходу.

Метою цього дослідження є проаналізувати не лише інструментарій, але й змістовну складову, що формується у процесі комунікативних впливів. Починаючи із січня 2014 р. на Донбасі збільшилася кількість сюжетів, спрямованих проти мобілізації, головними меседжами стали «зведення» про фатальні втрати українських військових, невразливість «ополчення, що «потопило в крові українських солдатів, але великодушно обходиться з полоненими». На цих сюжетах спеціалізувалися канали «Россия» та LifeNews. У цей час посилювалася «демонізація» української армії (зі слів представників «ДНР» на «Первом» та «Звезде», українці використовують отруйний газ та скидають 500-кілограмові бомби...» [16].

Щоб запропонувати інструментарій для захисту українського інформаційного поля, необхідно здійснити огляд технологій, які застосовуються на Донбасі. За словами експерта Михайла Коротатника, у цих регіонах створюється хибна реальність, використовується перебільшення образів, декультуризація аудиторії (примітивізм висвітлення проблем призводить до примітивізму мислення). Вибіркове цитування дозволило російському державному телеканалу «Россия» додати до тексту Президента України Петра Порошенка фразу, якої не було. Як повідомляє «Радіо Свобода», під час перекладу до слів Порошенка додали фразу:

«Ми завжди будемо розмовляти тільки українською». Натомість в оригіналі Петро Порошенко сказав про українську мову лише те, що вона буде єдиною державною [17].

Ключові інформаційні повідомлення, що поширювалися на Донбасі, мали на меті два напрями. По-перше, переконувати, що авантюра з підтримкою «Новоросії» от-от закінчиться перемогою «ополчення». З іншого боку, їм доводилося дистанціюватися від терористичних атак ДНР/ЛНР та придумувати нові звинувачення на адресу України.

Маніпулятивні технології на службі у гібридній інформаційній війни на Донбасі: нагнітання психологічного шоку, ефект первинності (удар на випередження), ефект присутності (трюки, покликані імітувати реальність у «репортажах з місць боїв»). Коментарі створюють контекст, у якому наступні думки людини йдуть в необхідному напрямі, дозують позитивні та негативні елементи.

Однією з технологій «інформаційної обробки» населення Донбасу став прийом, який застосовує канал «Россия» – організація виступів свідків подій на підготовленому підґрунті та тиражування центральним телебаченням потрібної версії (зокрема, після обстрілу автобуса у Волновасі, заговорив «водій, що їхав позаду»). Доцільно процитувати російську журналістку Юлію Латиніну: «Это пиар-война. Это война, в которой главным достижением является не то, чтобы убить как можно больше людей противника, а как можно более несчастным предстать на экране телевизора» [18]. Серед прийомів, які застосовуються: побудова «фальшивих асоціацій» між певною трагедією та іншими інцидентами за участі військових (ДТП); «підтасовування фактів» та опитування «очевидців подій», які свідчать про зумисний характер злочинів. За допомогою підтасовки фактів, поширення чуток створюється штучна атмосфера, а будь-яка серйозна подія на території «ДНР» обробляється в рамках справжньої «інформаційної блокади» та дозування інформації.

У арсеналі «агентів інформаційно-комунікаційного впливу» також є фантомні організації («КиберБеркут»), від імені яких поширюються неперевірені свідчення про злочини українських військових. У своїх новинах на них посилаються «Кореспондент» та «Первый канал». («Первый канал», «Новости», 19.01.2015, 21:00) [19].

На телеканалах, які переглядають в Донбасі, рясно використовують лексеми тривожного забарвлення: «карателі», «фашисти», «неонацисти», «іноземні найманці». «Вороги» можуть бути тільки «знищені», «свої» ж – «трагічно загинути». Використовуються образи надмірного застосування сили; образів пересування військової техніки як ескалації конфлікту; образів наслідків військових злочинів та «таємної змови». З кінця січня 2015 р. основний акцент почав робитися на тому, що «після» нового злочину «карателів» (обстрілу житлового кварталу) у місті були помічені «іноземці-найманці». Це мало свідчити про дотичність «західних спецслужб» та викликати у глядача недовіру до слів українців на користь «змови проти Росії». «Иностранное оружие в зоне конфликта видели и раньше, но вот самих иностранцев до сей поры не было. Кто они и что здесь делают – вопрос» [20].

Наталія Лігачова у критичному огляді репортажу «Новое Время» від 7 квітня 2015 р. наводить фрагменти із двох репортажів: «Парадокс, но линия противостояния проходит лишь на карте – в умах местных ее нет: среднестатистический житель Дзержинска относится к украинским военным и киевской власти так же, как обычный горловчанин – то есть враждебно». Інформація наводиться без репрезентативних замірів громадських настроїв у регіоні. Невиправдані узагальнення та висновки базуються на особистих враженнях про побачене та розмов із жителями. Автор не прагнув розібратися в ситуації чи підтвердити дані соціологією або експертними думками. Другий текст «Логово Беса» містить розмову в редакції «місцевої агітки», співробітники якої розповіли журналісту Павлу Добровольському про безчинства з боку українських військових. «Я услышал голос Донбасса, узнал, что Украина ведет себя с местными как с вражеским населением: перед морозами бомбила котельные, электростанции. То есть делала все, чтобы люди умирали от холода и готовили еду на кострах. А еще собеседники уверяли меня, что силы АТО зачем-то ставили растяжки с гранатами на кладбище» [21]. Маніпулятивна технологія «почути Донбас» увійшла до активного вжитку пропагандистської машини ще з весни 2014 р. Вона несе в собі широку «ідею», під якою можна провадити будь-який предмет торгів олігархів з владою.

Маніпулятивний прийом «цукровий сендвіч» (ситуація коментується з точністю до навпаки) було використано у ході висвітлення деталей аварії – вибуху метану на шахті ім. Засядька. («ДНР» не пропустили 60 українських рятувальників та звинуватили українську сторону у забороні до потрапляння на місце події). «Принцип контраста» застосував 5 березня, канал «Россия». Там повідомили, що Володимир Путін «дав доручення МНС опрацювати питання про надання адресної допомоги сім'ям загиблих і постраждалих на шахті гірняків», тоді як Президент України оголосив 5 березня Днем жалоби за загиблими гірниками.

Прагнення сформувати «еліту» на Донбасі та культурно-мистецькі заходи – наступний крок у інформаційно-комунікаційній кампанії на Донбасі. Так, для прикладу, на травневі свята було заплановано виставки в «Донецькому республіканському художньому музеї», святкові концерти за участю творчої молоді, заходи на території знакового меморіального комплексу Саур-Могила, а також спортивні і релігійні події. У дзеркалі соціології Донбасу (за результатами опитування SOCIS, СГ «Рейтинг», Центром Разумкова та Київським міжнародним інститутом соціології) 12% опитаних назвали себе безрелігійними [22]. Впадає в око, що у цьому регіоні у два рази більше атеїстів, ніж у середньому по Україні, і виникають питання, пов'язані із шаленою активністю у цьому регіоні Московського патріархату і яким чином це впливає на політичну свідомість у регіоні.

Ефективність «обробки» Донбасу забезпечується мотивованими працівниками російських ЗМІ. У травні 2014 р. 300 співробітників галузі («Первый канал», Russia Today и холдинг Life News, жодного з «Дождя» чи «Эха Москвы») Путін нагородив різними орденами та медалями «за високий професіоналізм та об'єктивність у висвітленні подій у республіці Крим». Серед друкованих видань «республіканської» преси виходять щотижневики «Новороссия» та «Мирный Донбасс»; «Донецкая республика» и «Казачий двор» виходять двічі на місяць. 24 квітня 2015 р. було створено спілку журналістів ДНР. До першочергових завдань союзу належать захист прав і свобод журналістів, допомога їм у стажуванні в російських ЗМІ і відкриття школи журналіста.

6 травня 2015 р. в ефірі Радіо Свобода «Донбас. Реалії» посол США в Україні Джеффри Пайєтт прокоментував результати опитування кореспондентами на вулицях окупованого Луганська: «Інформаційна війна, яку веде Росія, дуже ефективна». Усі респонденти звинувачували Америку в «втручанні в Україні» чи в «розпалюванні війни»[23]. PR-технології спрямовуються також на «виховання» молоді аудиторії. 5 травня в класичній гуманітарній гімназії пройшов відкритий урок літератури, присвячений двом війнам – Другій світовій і нинішній. У квітні 2015 р. перші десять підлітків отримали паспорти від незаконної організації «ЛНР». Створено футбольну команду «Юный Новоросс», діють «профільні міністерства» (економічного розвитку, культури, надзвичайних ситуацій) та вищі навчальні заклади («Донбаська юридична академія ДНР»).

На сьогодні залишається одна із нагальних проблем – інформаційні потреби мешканців окупованих територій не задовольняються. Як свідчить дослідження Міжнародної ГО «Інтерньюз» [24], запити стосуються висвітлення теми ритуальних послуг; стосунків між симпатиками України та прихильниками «ДНР» та «ЛНР»; військових у прифронтовій зоні, евакуації мирного населення та роботи для переселенців. Ці дані підтверджують і результати іншого дослідження, проведеного на Сході та Півдні України Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення ГО «Телекритика» [25].

Війна в Україні триває вже більше року, а журналісти центральних телеканалів так і не навчилися правильно подавати інформацію про переселенців і мешканців звільнених та окупованих територій Донбасу, подаючи матеріали за шаблоном. Не заглиблюючись в тему, журналісти публікують свої матеріали переважно за шаблоном: обстріл населеного пункту – людські втрати й руйнування житла – бідкання місцевих (у частині випадків додають діалоги з бомбосховищ) – оціночні судження журналіста або прохання місцевих про мир.

У рамках проекту, який здійснюється за фінансової підтримки польського фонду «Солідарність» у межах Польсько-канадської програми підтримки демократії, «Телекритика» переглянула

випуски новин центральних каналів за перший квартал 2015 р. (з січня по березень) і проаналізувала сюжети, які стосувалися населення Донбасу, зіставивши їх із реальними інформаційними потребами місцевих жителів. Експерти дійшли висновку, що теленовини не відповідають запитам населення Донеччини й Луганщини. Серед проблем: поверховість, використання некоректної термінології, невиправдані узагальнення [26].

На особливу увагу заслуговує вибудований «образ мирного мешканця Донбасу в ЗМІ», який змалювали в межах реалізації проекту. По-перше, він брудний та може мати невідомо які хвороби. Це спровокувало чутки, що переселенці привозять туберкульоз. По-друге, він сподівається на сторонню допомогу та не керує власним життям. Відсутність історій успіху переселенців змальовує третій критерій – безперспективність. По-четверте, «мирний мешканець Донбасу» в ЗМІ постає пристосованцем (виною брак матеріалів, де місцеві допомагають військовим або один-одному).

16–17 квітня 2015 р. в Києві відбулася конференція «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи». Медіаграмотність ставить перед собою завдання навчити людей відрізнити правдиві новини від фейкових. Приклад впровадження медіаосвіти на Донбасі – Лисичанський НВК «Гарант», де з 1 вересня 2014 року директор закладу Світлана Боровкова викладає медіакультуру.

Найважливішими питаннями залишаються: «Як розповідати про Донбас?» та «Як доносити новини жителям Донбасу?» На інтернет-ресурсі osvita.mediasapiens.ua, Наталія Лігачова, авторка критичного матеріалу на адресу двох публікацій «Нового времени», впевнена в необхідності змальовувати побачене й почуте без розширеного тлумачення й намагання видати фрагмент картини за цілу [27].

Важливим джерелом новин для жителів Сходу стають соціальні мережі або інтернет-ресурси. Саме тут чималу роль відіграють офіційні або напівофіційні повідомлення спікерів АТО. Вони припускаються невиправних помилок, які створюють враження, що керівництво не володіє точною інформацією, а отже, і ситуацією. (Інцидент з шахтою «Дутівка»/»Бутівка»). Очільники

завищують сумарні цифри втрат ворога, які не здатна підтвердити жодна міжнародна організація.

Тетяна Попова, у статті на шпальтах «Української правди» говорить, що подолати зневіру до ЗМІ під силу лише місцевим каналам комунікації. Одним із найбільш дієвих каналів комунікації в регіоні також залишаються «сарафани» радіо та лідери думок. На другому місці – соціальні мережі Vkontakte, Facebook, Twitter. Для більш старшого покоління – телебачення [28].

Блогер інтернет-видання «Апостроф» Яна Сєдова переконана: що більш красивою та енергійною брехнею російську пропаганду на Донбасі перемогти не можна. «В зоні АТО мало смотрят украинские телеканалы. На Донбассе в порядке вещей, когда на линии фронта транслируется только пропагандистское российское ТВ. В подвале села Опытное по телевизорам, которые работают благодаря генераторам, заправленным топливом украинских военных, транслируется «Россия-1» [29]. Ці програми люди дивляться десятки років, по той бік лінії фронту до них нині долучилися також «новоросійські» випуски новин. Напівправа чи «ура-патріотичне» зображення на українських каналах може викликати у глядачів відразу та злість, переконана журналіст. (Згадаймо привітання з Різдом від родини Президента).

Питання інформаційної присутності у зоні АТО можна вирішити за допомогою російськомовних громадсько-політичних друкованих видань, адже преси в таких населених пунктах, як Мар'їнка, Курохове, Авдіївка, по суті, немає. Журналісти з «Громадського» говорять, що мають чимало слухачів у зоні АТО, а це свідчить про наявність аудиторії, чие ставлення до України ще потрібно очистити від пропагандистської половини.

У ракурсі системного підходу важливим також є врахування ієрархії національного до регіонального і глобального. Тільки завдяки такому системному аналізу можливі стратегічно виважені підходи до розв'язання проблем інформаційної безпеки в інформаційну добу [1, с.317].

Необхідні розроблення і реалізація всеукраїнських, регіональних і місцевих програм розвитку міжкультурного діалогу і просвітництва, поширення через системи дошкільного виховання та освіти, ЗМІ, а також іншими комунікативними ресурсами знань

про історію, культуру, релігію і традиції всіх самобутніх груп населення України для їх взаємопізнання і порозуміння, а також для формування в суспільстві атмосфери терпимості, поваги до цінностей, толерантності й співпраці осіб та груп, що відрізняються етнічною, культурною, мовною та релігійною своєрідністю, ціннісними орієнтаціями [30, с. 567–568].

Слід враховувати відсутність де-факто надвідомчого координаційного та методологічного центру, що сприяв би впровадженню загально-організаційних підходів до покращення ситуації з інформаційної безпеки. З одного боку, спостерігається недосконалість організаційно-управлінської системи, з іншого вважається за необхідне переглянути державну політику у цій сфері; збільшити увагу до викладання безпекових дисциплін в освітньому процесі.

Необхідним є активізувати діяльність Ради з інформаційної безпеки при Кабінеті Міністрів України і спрямувати зусилля на доопрацювання та гармонізацію чинного законодавства. Створення Робочої групи та організація розробки проектів Концепції, керівництва та Програми впровадження інформаційної безпеки в Україні також на порядку денному. Актуальним є запровадження практики щорічного звітування про стан інформаційної безпеки в Україні.

На думку експертів, НАН України необхідно передбачити кошти для включення підпорядкованими НД установами досліджень особливостей і шляхів упровадження інформаційної культури в Україні з врахуванням концепції національної культури, традицій та інших національних особливостей [4, с.318]. Вагомий внесок мають зробити ЗМІ, громадські, професійні та релігійні організації.

Нагальною потребою стає створення більш гнучких систем безпекової взаємодії, здатних швидко й ефективно реагувати на нові виклики, а також визначити та оцінити характер і значущість сучасних викликів і загроз для її інформаційної безпеки. Україна має насамперед забезпечити внутрішню збалансованість інтересів різних прошарків населення і, усвідомлюючи власні національні інтереси, виступати консолідовано перед зовнішнім світом. Україна має виробити власну модель орієнтації у світовому просторі, власний по-

гляд на події, які відбуваються в світі, та близьке й дальнє оточення, з яким вона взаємодіє як самостійний суб'єкт міжнародних відносин. Для Української держави важливе створення системи національної безпеки, адекватної масштабам і значенню загроз та викликів глобалізаційного типу. На національному рівні це означає посилення внутрішніх спроможностей щодо протидії інформаційним викликам і загрозам, на міжнародному – формування кооперативного співробітництва та інтегральних систем [4, с.320].

Події останніх років довели, що безпека і оборона держави залежать від кожного громадянина, а не лише від тих державних органів і сил, на які покладені відповідні функції. Україна гостро потребує створення сучасної й ефективної системи гарантування національної безпеки. Саме для вирішення цього завдання і розроблено проект нової редакції Стратегії національної безпеки України, яка потребує актуалізації не лише тому, що вже не відповідає умовам безпекового середовища та потребам держави на сучасному етапі, а й, відповідно, до вимог законодавства (статті 9 і 10 Закону України «Про основи національної безпеки України»), яким передбачено, що стратегія періодично уточнюється з огляду на актуальний стан національної й міжнародної безпеки, а також нові пріоритети державної політики [31]. Нині в Україні ще діє Стратегія національної безпеки, затверджена Указом Президента України № 389/2012 від 8 червня 2012 року. Згідно з її чинною редакцією Україна дотримується політики позаблоковості, а Російська Федерація визначена стратегічним партнером.

Ще в листопаді 2014 р. під час проголошення позачергового послання до Верховної Ради «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки» Президент представив проект нової редакції Стратегії національної безпеки України, який визначає перелік актуальних для країни загроз і пріоритети державної політики в умовах кардинальних змін безпекового середовища України. Відсутність якісної «дорожньої карти» у сфері забезпечення національної безпеки України істотно стримує реформування важливих елементів відповідної системи або робить цей процес хаотичним. Під час протидії Україні широкомасштабній агресії Російської Федерації стало очевидним,

що ця система в її нинішньому вигляді не здатна ефективно виконувати свої функції.

Враховуючи, що Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Президентом України, визначила одним з основних напрямів руху країни вектор безпеки, нова редакція Стратегії національної безпеки України має стати основою комплексного реформування та розвитку відповідної сфери. Проводити дискусії у експертному середовищі для напрацювання певних механізмів та рішень як відповіді на ті виклики, які несуть сучасні інформаційні агресії та гібридні війни. Результати таких дискусій необхідно формалізувати і надавати як експертну допомогу профільним державним органам, які, як доводить практика, на сьогодні не здатні повною мірою виконувати всі свої функції.

Необхідно активно шукати та залучати матеріальні та організаційні ресурси (гранти, дерпрограми, благодійну та спонсорську допомогу, волонтерство тощо) для створення та просування інформаційно-комунікативних проєктів у контексті протидії іноземним інформаційним агресіям. Необхідно активно розробляти та застосовувати на практиці все багатоманіття національної історично-культурної спадщини України, яка є дієвою зброєю у боротьбі з іноземними інформаційними агресіями [32].

На сьогодні для збереження інформаційної безпеки України особливо важливою є стадія дистрибуції повідомлення (поширення повідомлення, місце призначення для отримання повідомлення). Фахівці визначають мережеву війну як таку, яка задає розвиток воєнної справи на десятиріччя наперед. Наголошувалося, що йдеться не стільки про технології (наприклад, Інтернет), як про нові моделі організації [33].

На думку українського дослідника Г.Почепцова, «...інформаційна безпека не може полягати лише в кібербезпеці, не менш важливою складовою є гуманітарні аспекти інформаційної безпеки. Для цієї сфери, на жаль, у нас немає навіть єдиного узагальнюючого поняття» [34].

Асиметрична реакція на технології, що застосовуються на Донбасі – максимально чесний діалог з власним народом. Щоб бути ефективними, необхідно уникати спроб змагатися з ворогами у брехні. Київська влада мусить бути прозорою для донбасівців,

адже саме закритість, кулуарність ухвалення рішень створюють сприятливий режим для локальних маніпуляторів.

Пошук нових підходів із захисту інформаційного поля триває. В Україні необхідно сформуванати цілісну державну політику щодо формування та реалізації стратегії впровадження культури інформаційної безпеки.

1. Зернецька О. Інформаційна безпека в інформаційному суспільстві: глобалізаційні загрози та ризики / О.Зернецька // Інформаційне суспільство: Антологія. – К.: ІМВ,2006. – С.315–323.

2. OECD. Guidelines for the Security of Information Systems and Networks: Towards a Culture of Security. – Paris:OECD,2002. – 28 p.

3. Проблеми впровадження культури безпеки в Україні: аналітична доповідь / Ю.М.Скалецький, Д.С.Бірюков, О.О.Мартюшева, Л.Д.Яценко. – К.: НІСД,2012. – 56 с.

4. Міжнародне безпекове середовище: виклики і загрози національній безпеці України / Б.О.Парахонський, Г.М.Яворська, О.О.Резнікова; за ред. К.А.Кононенка. – К.: НІСД,2013. – 56 с.

5. Сашук Г.М. Безпекові виміри телепростору: Монографія / Г.М.Сашук. – К.: Грамота, 2007. – С.16.

6. Баринов А. Информационный суверенитет или информационная безопасность? / А.Баринов // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 1. – С. 70–76.

7. Сашук Г. Інформаційна безпека в системі забезпечення національної безпеки [Електронний ресурс] / Г.Сашук. – Режим доступу: http://search.ukr.net/?go=http%3A%2F%2Fjournal.univ.kiev.ua%2Ftrk%2Fpublikacii%2Fsatshuk_publ.php

8. Соболев В. Информационная и переходные инфраструктуры / В.Соболев // Бизнес. Информ. – 1999 – № 3–4. – С. 36.

9. Cleveland. The knowledge executive. Leadership in an information society/ – New York: Truman Telley books, 1989. – P. 32.

10. Галамба М. Інформаційна безпека України: поняття, сутність та загрози / М.Галамба, В.Петрик // Юридичний журнал. – 2006. – № 11. – С.11–18.

11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/view/petr_burkovskiy/

12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ukr.net/?go=http%3A%2F%2Fwww.dif.org.ua%2Fua%2Fpolls%2>

13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novosti.dn.ua/themes/118/>

14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/indeks_rezultativnosti_rosiyskoi_propagandi_u_skhidnikh_regionakh_v_4_razi_vischiy_nizh_u_zakhidnikh_doslidzhennya_kmis/
15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/mediaosvita_yak_protidiya_informatsiyniy_agresii/
16. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/monitoring/ru_zmi/slabo_upravlyaemyu_khaos/
17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26943489.html>. – 17.06.2015.
18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://echo.msk.ru/programs/code/1380648-echo/>. – 2014. – авг.
19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.snob.ru/selected/entry/78554>
20. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.media-krytyka.info/za-scho-krytykuyut-media/falsyfikovane-oblychchya-viyny.html>
21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.media-krytyka.info/za-scho-krytykuyut-media/falsyfikovane-oblychchya-viyny.html>
22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rating-group.com.ua/upload/files/RG_religion_report_042015.2.pdf
23. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Радіо Свобода «Донбас.Реаліі» // 6 травня 2015 року
24. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/informatsiyni_potrebi_pereselentsiv_doslidzhennya/
25. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/yakim_e_riven_pidtrimki_mesedzhiv_rosiyskoi_propagandi_u_zoni_konfliktu_sotsiologichne_opituvannya/
26. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/yakim_e_riven_pidtrimki_mesedzhiv_rosiyskoi_propagandi_u_zoni_konfliktu_sotsiologichne_opituvannya/
27. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/trends/mediacriticism/zachem_zhurnalisty_tsentralnykh_smi_edut_na_donbass/
28. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.media-krytyka.info/za-scho-krytykuyut-media/falsyfikovane-oblychchya-viyny.html>
29. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://patrioty.org.ua/yak-mozhna-peremogti-rosiysku-propagandu-na-donbasi/>
30. Донбас у етнополітичному вимірі / Кер. В.О. Котигоренко. – К.: ІПіЕНД ім.І.Ф.Кураса НАН України, 2014. – 584 с.
31. Резнікова О. Оновлення Стратегії національної безпеки України у контексті нових викликів і загроз // Віче. – 2015. – № 5. – С.12–22.
32. Пост-релиз по Международному научно-практическому семинару «Актуальные проблемы противодействия информационной агрессии» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=926890690716417&set=a.264513566954136.62067.100001864858929&type=1>

33. Arquilla J. The advent of netwar (revisited) / J.Arquilla, Ronfeldt D. // Networks and netwars. Ed. by J. Arquilla, D. Ronfeldt. – Santa Monica, 2001.

34. Почепцов Г. Перші дослідження в галузі інформаційних війн: від минулого до сучасності [Електронний ресурс] / Г.Почепцов. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/trends>